

Lekcja 2: Artykuł rozwijający

Wprowadzenie do lekcji: Sama znajomość stoickich zasad na niewiele się zda – trzeba je praktykować w swoim życiu.

Za chwilę poznasz pięć aktywności, które pomogą Ci być lepszym stoikiem i człowiekiem.

Twoja droga do stoicyzmu

Sam fakt tego, że powiesz o sobie „Jestem maratończykiem” nie sprawi, że nagle zyskasz wytrzymałość potrzebną do przebiegnięcia 42 kilometrów.

Podobnie, nazwanie siebie stoikiem, nie da Ci w magiczny sposób dostępu do umiejętności panowania nad własnymi emocjami, myślami i podejmowania rozsądnych decyzji nawet w obliczu zagrożenia i niepewności.

Stoik to osoba, która stale pracuje nad sobą i sposobem w jaki reaguje na wydarzenia z zewnętrznego świata. Stawia sobie za cel, by każdego dnia radzić sobie choć trochę lepiej niż wczoraj. Stosuje metodę małych kroków, ciągłego udoskonalania siebie i swojego życia.

Ten proces hartowania siebie nigdy się nie kończy. Marek Aureliusz prowadził dziennik przez całe swoje życie. Nie robił tego z myślą o przyszłych czytelnikach. Notował swoje rozważania na własny użytek, bowiem nawet po 30 latach praktykowania stoicyzmu wciąż potrzebował ćwiczyć radzenie sobie z problemami, swoimi emocjami i przeciwnościami losu.

Oczywiście im dłużej praktykujesz stoicki sposób myślenia i działania, tym łatwiej jest Ci w nim wytrwać. Przypomina to bardziej ćwiczenia, które wykonują sportowcy, by nie wyjść z formy, niż naukę nowych rzeczy. Jednak bez praktyki nie uzyskasz wyników i korzyści na których Ci zależy. Sama znajomość stoickich zasad nie wystarczy, trzeba je jeszcze na co dzień stosować w swoim życiu.

Pięć sposobów praktykowania stoicyzmu

Chcę Ci zaproponować pięć stoickich aktywności. Jest to jednocześnie sposób na praktykowanie najważniejszych stoickich wartości: odwagi, umiaru, mądrości i sprawiedliwości. Możesz skorzystać z pełnego zestawu lub wybrać te elementy, których w tym momencie najbardziej potrzebujesz.

Zachęcam, by znaleźć stały czas w swoim cotygodniowym planie i zarezerwować sobie czas w kalendarzu na ich praktykę.

Memento mori (praktykowanie odwagi)

„Możesz opuścić życie w każdej chwili. Niech to zdeterminuje, co teraz pomyślisz i powiesz.”

Marek Aureliusz

Zmierzenie się ze swoją śmiertelnością niewątpliwie wymaga odwagi. Śmierć jest najczęściej tematem tabu. Pojęciem, o którym wolimy nie tylko nie mówić, ale nawet nie myśleć, być może nieświadomie obawiając się, że myśli o śmierci mogą „wywołać wilka z lasu”. Tymczasem, zdaniem stoików, regularne myślenie o własnej śmierci daje nam dużo korzyści.

Po pierwsze, śmierć daje nam odpowiednią **perspektywę**. Pomyśl w wszystkich swoich obecnych zmartwieniach. Masz za mało pieniędzy na koncie? Ostatni projekt nie wyszedł tak, jakbyś chciał(-a)? Ktoś powiedział lub napisał nieprzychylnie słowa na Twój temat? Zarysowałeś(-łaś) swój samochód? Jakie to wszystko ma znaczenie, jeśli niedługo umrzesz? Każdy z tych problemów z ostatecznej perspektywy wydaje się wręcz śmieszny. Spoglądając z odpowiednim dystansem jest to niewiarygodne, że ludzie mogą tracić cenne minuty i godziny swojego życia zamartwiając się podobnymi problemami.

Jeśli perspektywa śmierci wydaje Ci się zbyt abstrakcyjna, możesz zadać sobie inne pytanie. Które z problemów, jakie miałem(-łam) 2 lata temu, mają realny wpływ na moje życie teraz? O których z nich w ogóle jeszcze pamiętam? Najczęściej odpowiedź będzie brzmiała: żadne / o żadnych. Można więc przypuszczać, że podobnie będzie z obecnymi problemami. Za 2 lata znikną w mrokach niepamięci.

Po drugie, śmierć pozwala bardziej **docenić życie** i to, co w nim najważniejsze. Słoneczny dzień, uśmiech Twojego dziecka, Twoja ulubiona piosenka, herbata z cytryną i miodem – każda z tych prostych przyjemności nabiera wyjątkowego znaczenia, jeśli masz świadomość, że doświadczasz jej po raz ostatni. Dodatkowo śmierć pozwala Ci nadać rzeczom właściwe priorytety. Czy w ostatniej godzinie swojego życia będziesz żałować, że nie zarobiłeś 500 tysięcy zł więcej? Albo że nie dostałeś nagrody, na którą liczyłeś? Prędzej będziesz sobie wyrzucać, że spędziłeś(-łaś) za mało czasu z rodziną lub nie spełniając swoich marzeń. Wykorzystaj teraz ten wniosek, by poukładać swoje życie na nowo, póki jeszcze masz na to czas.

Po trzecie, perspektywa śmierci może być dla Ciebie **nowym rodzeniem**.

„Przypuść, żeś już umarł i życie dotychczasowe ukończyłeś.”

Marek Aureliusz, *Rozmyślenia*, VII.56

Jak często mówisz sobie, że na coś jest już za późno?

Żeby zmienić pracę, miejsce zamieszkania, rozwinąć nową umiejętność, pogodzić się z przyjacielem lub członkiem rodziny, z którym od dawna nie rozmawiasz? Niech myślenie o śmierci będzie dla Ciebie „resetem życia”. W przeszłości popełniłeś(-łaś) błędy, dokonałeś(-łaś) nietrafnych wyborów – nie ma to jednak teraz znaczenia. Dzisiaj zaczyna się nowe życie, w którym mogę postępować lepiej, zgodnie ze zdobytą w międzyczasie mądrością.

Ustal stały dzień tygodnia, w którym będziesz oddawać się refleksji **Memento mori**. Przekonaj się, jak Twoje spojrzenie na śmierć, a przez nią też na życie, może się dzięki temu zmienić.

Predemittatio malorum (praktykowanie mądrości)

Z pewnością znasz powiedzenie „Mądry Polak po szkodzie”. Stoik stara się być mądry przed szkodą. Przewidzieć potencjalne zagrożenia, spisać je i przygotować plan działań zaradczych. Podejmuje decyzje zawczasu, myśląc o danej sytuacji na spokojnie i rozsądnie.

Dzięki temu, gdy dane zagrożenie wystąpi, może zadziałać w automatyczny i optymalny sposób. Zamiast panikować i myśleć gorączkowo „Co tu zrobić?!” stoik błyskawicznie przechodzi do działania i minimalizuje straty.

Oczywiście życie jest za bardzo skomplikowane i nieprzewidywalne, by przygotować się na wszystkie potencjalne trudności. Jednak nawet przewidzenie części z nich może dać Ci bardzo realne korzyści. Zwłaszcza jeśli jesteś liderem (liderką), spokojne i zdecydowane zachowanie w sytuacji kryzysowej to coś, co ludzie w Twoim otoczeniu bardzo docenią.

Instrukcję do ćwiczenia *premeditatio malorum* znajdziesz w dniu 4., lekcji 4 tego kursu.

Również w tym przypadku ustal stały dzień na przewidywanie złych wydarzeń, inny niż na poprzednie zadanie.

Oswajanie się z dyskomfortem (praktykowanie umiaru)

Życie nie zawsze jest przyjemne i wcale nie musi takie być. Komfort rozleniwia, usypia Twoją czujność, daje złudne poczucie, że już zawsze tak będzie. Przyzwyczajenie do wygody sprawia, że zaczynasz unikać każdego dyskomfortu w swoim życiu – podjęcia trudnej decyzji, nieprzyjemnej rozmowy, wykonania zadania wymagającego wysiłku czy nawet pójścia na 2 piętro schodami.

Stoicy ratują się przed tym strasznym zgnuśnieniem poprzez samodyscyplinę i dobrowolne wystawianie się na dyskomfort. Może ono przyjąć rozmaite formy: brania zimnych pryszniców, jedzenia mniejszych porcji (by poczuć głód), spania na twardym podłożu, intensywnych ćwiczeń fizycznych (w których czujesz ból).

Ważne jest, by te aktywności z jednej strony były emocjonalnie trudne, a z drugiej korzystne dla naszego ciała lub naszej psychiki. Nie chodzi o biczowanie się i zadawanie

sobie ran – fizycznych lub emocjonalnych. Wręcz przeciwnie – stoicy mają na myśli praktyki, które mogą pomóc Twojemu zdrowiu (zimny prysznic zwiększa odporność, jedzenie mniejszych porcji polepsza trawienie, spanie na twardym jest dobre dla kręgosłupa, ćwiczenia budują mięśnie), a przy okazji oswoić się z uczuciem dyskomfortu i wykonywaniu tego, co potrzebne, pomimo bólu. W ten sposób upieczesz 2 pieczenie na jednym ogniu.

Znajdź jeden dzień w tygodniu, w którym z własnej woli będziesz oswajać się z poczuciem dyskomfortu.

Summum bonum (praktykowanie sprawiedliwości)

Mimo tego, że stoicy mocno koncentrują się na samodoskonaleniu, nie oznacza to, że są egocentrykami. Ich działania mają służyć większej, ważniejszej sprawie niż oni sami – *summum bonum*, czyli najwyższemu dobru.

Dlatego też stoicy nie zamykali się w bezpiecznych enklawach wśród znajomych, jak robili to zwolennicy Epikura. Aktywnie działali na rzecz dobra całej społeczności, w której żyli, bowiem:

„To co złe dla ula, jest też złe dla pszczoły.”

Marek Aureliusz

Nasz wpływ na losy świata jest dużo bardziej ograniczony niż cesarza Marka Aureliusza, najpotężniejszego człowieka swoich czasów. Dlatego zamiast myśleć o zmianie świata na lepsze, lepiej jest skoncentrować swoje działania na własnej strefie wpływów.

Warto zacząć od najbliższych Ci osób – emocjonalnie i fizycznie, żyjących razem z Tobą lub wokół Ciebie. Zadaj sobie pytanie, co dziś możesz zrobić, by polepszyć dzień Twojego małżonka, partnera, dziecka czy współpracownika. Może jesteś w stanie za coś szczerze ich pochwalić lub docenić ich prace. Może uczciwie wykonasz swoje obowiązki domowe albo nawet wyręczysz partnera w jego/jej zadaniach.

Może okażesz zainteresowanie życiem swoich rodziców, rodzeństwa czy przyjaciół, wykonując do nich niespodziewany telefon? Może odpowiesz na czyjąś prośbę, przeczytaną w mediach społecznościowych, podzielisz się swoją wiedzą, doświadczeniem albo majątkiem, dokonując wpłaty nawet małej kwoty na dobry cel?

Jak widzisz, nie brakuje możliwości dobrego działania. Jesteś w stanie je wykonać, nawet nie wychodząc z domu.

Wyznacz jeden dzień w tygodniu, w którym skupisz swoje myślenie wokół innych ludzi. Będziesz ich wspierać i im pomagać, nie dlatego że Ci się to może opłacić, ale dlatego że tak postępuje dobry, sprawiedliwy człowiek. Nawet 5 minut działania na rzecz drugiego człowieka może być pomocne dla niego i dla Ciebie.

Prowadzenie dziennika (monitorowanie postępów)

Dla stoików bardzo ważna jest codzienna refleksja. Zatrzymanie się na moment, by przeanalizować swoje życie, działania, wybory i myśli.

Aby uniknąć sytuacji, w której Twoje myśli będą zataczały koła, wracały co chwilę do punktu wyjścia i nic praktyczne nie będzie z nich wynikało, **myśl na papierze**. Spisuj swoje myśli w dzienniku lub na komputerze. Pisz o swoich problemach, wątpliwościach, emocjach, które nie dają Ci spokoju. Wyciągnij je z siebie i zamknij je w papierowej lub elektronicznej twierdzy. W ten sposób łatwiej Ci będzie nabrać niezbędnego dystansu do racjonalnej analizy i wypracowania strategii rozwiązania tych problemów.

W dniu 6. kursu, w lekcji 4 dałem Ci konkretne rekomendacje rzeczy, które moim zdaniem warto zapisywać każdego dnia, czyli:

GŁÓWNE ZAJĘCIE I OSIĄGNIĘCIE – Czemu poświęciłeś(-łaś) dziś najwięcej czasu? Które z Twoich dzisiejszych działań dało Ci poczucie dumy lub sukcesu?

REFLEKSJA DNIA – Czego się dziś dowiedziałeś(-łaś)? Co zapadło Ci w pamięć?

DZIĘKUJĘ – Za co jestem dziś wdzięczny(-na) (Bogu/życiu, ludziom, sobie)?

INACZEJ – Czego się dziś dowiedziałeś(-łaś)? Co zapadło Ci w pamięć?

JUTRO – Jakie jest 5 najważniejszych celów, które chcesz jutro osiągnąć?

Możesz oczywiście prowadzić dziennik w całkiem inny sposób, jednak samo zapisywanie myśli, najlepiej każdego dnia, to wyjątkowo ważne stoickie zalecenie.

Podsumowanie i zapowiedź następnej lekcji: Stoicyzmu nauczysz się tylko poprzez praktykę, nie przez myślenie o nim. Nawet Marek Aureliusz, żyjący zgodnie ze stoickimi zaleceniami przez ponad 30 lat, dalej potrzebował ćwiczyć swój sposób myślenia i reagowania. Ty również powinieneś trenować stoickie zasady każdego dnia, stając się w nich choć trochę lepszy(-a) niż wczoraj. Znajdź 4 różne dni w tygodniu na praktykowanie 4 stoickich ćwiczeń i wartości: **memento mori** (praktykowanie odwagi), **premeditatio malorum** (praktykowanie mądrości), **oswajanie się z dyskomfortem** (praktykowanie umiaru) oraz **summum bonum** (praktykowanie sprawiedliwości). Zaś każdego dnia prowadź dziennik, notując swoje myśli, emocje i plany.

W następnej lekcji zobaczysz, jak rozwinąć te zachowania w formie nawyków, by na stałe zagościły w Twoim życiu.

